

Orsaker till Irakkriget

-Interimperialistisk konkurrens eller maktkamp mellan suveräna stater?

Abstract

En förklaring till Irakkriget tror vi inte kan gå att finna i vare sig retoriken eller påståendet om att det var ett folkrättsligt legalt internationellt sanktionerat krig. Detta är en teoriprovande studie där de två teoretiska perspektiven i statsvetenskaplig internationell politik; Marxism och Realism undersöks, vi vill se om de bättre kan förklara varför USA invaderade Irak. Huvudproblemet i uppsatsen är att identifiera orsakerna till varför Irakkriget blev ett faktum. Vi går i B-uppsatsen igenom olika perspektiv inom respektive skola och redogör i kortfattade drag för dess synsätt. Vi har samlat in material både om Irakkriget i sig och om de teorier vi vill pröva. Utifrån vår förförståelse av teorierna tolkar vi händelseutvecklingen i Irak och försöker förklara den. Vi har kommit fram till att båda teorierna har sina poänger och att de påminner om varandra i relativt stor utsträckning. I realismen är det staten som är huvudaktören och i marxismen är det ytterst de olika klasserna som är aktörer.

Nyckelord: Realism, marxism, imperialism, maktbalans, Irakkriget, hegemoni

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.1.1 Krigsretoriken	5
1.1.2 USA: s försök att rättfärdiga kriget	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Metod	8
2 Realism som teori	9
2.1 Introduktion till realism	9
2.1.1 De olika elementen i realism	9
2.1.2 Kärnantagande för realismen	11
2.1.3 Makt och maktbalansen enligt Realismen	11
2.1.4 Hegemoni i det internationella systemet	12
3 Empiriskt stöd för realism	14
3.1 Analys av USA:s agerande	14
3.1.1 Globaliseringseffekter och terrorism	14
3.2 Irakkriget	15
3.2.1 Målsättningar med kriget	17
3.2.2 Ekonomiska övervägande i analysen	19
4 Marxism	20
4.1 Kort genomgång av marxismen	20
4.1.1 Den marxistiska historiematerialismen	21
4.2 Marxistisk imperialismteori	22
4.2.1 Imperialismen som kapitalismens högsta stadium	22
4.2.2 Luxemburg	23
4.2.3 Världssystemteori	23
4.2.4 Lenins teorier i modern tappning	24
4.2.5 Gramscis hegemoni	26
4.3 Kapitalackumulation	26
4.3.1 Det svarta guldet	27
4.4 Tänkbar marxistisk förklaring till det senaste Irakkriget	27
5 Slutsatser	30
5.1 Sammanfattning	30

1 Inledning

1.1 Syfte

Vi utgår från vår övertygelse om att krigets första offer är sanningen. Den amerikanska regeringens många och väldigt uppenbara propagandalögner inför det senaste Irakkriget har inte gjort oss mindre säkra på den punkten. Överallt i massmedia har vi kunnat ta del av kritik mot den amerikanska retoriken. Det fanns inga massförstörelsevapen i Irak, inte heller några kopplingar mellan Saddam Hussein och al-Qaida, irakierna hälsade inte amerikanerna som befriare och någon demokrati har det inte blivit. Befrielse från Saddams tortyrkammare har inte ens det haft någonting med verkligheten att göra. Av detta kan vi dra den logiska slutsatsen att kriget varken handlade om massförstörelsevapen, terrorism, demokrati eller om att USA ville skänka det irakiska folket mänskliga rättigheter och frihet.

Men vad handlade kriget om?

Vi fokuserar inte på själva kriget i sig, utan mera på turerna innan kriget, vad föranledde anfallet? Fokus ligger samtidigt på hur diskussionerna har löpt i efterspelet till kriget om man här kan hitta egentliga orsaker till kriget.

1.1.1 Krigsretoriken

Vi vill påstå att i diktaturer används krig för att skapa legitimitet och så är även fallet för demokratier, kriget måste dock upplevas som legitimt av folket i en demokrati. Det är troligt att tänka sig att regimer i länder som är demokratier måste rättfärdiga kriget i högre grad än vad diktaturer gör för att inte riskera makten vid omval, då folket ytterst avgör om det är rätt eller fel politik som förts under mandatperioden. Vid valet som innebär ansvarsutkrävande av dem som suttit vid makten avgörs valet åtminstone av en majoritet av befolkningen (Demos; de som är röstberättigade). Att starta ett krig i en demokrati borde alltså vara förenat med att ledarna kommunicerar motiven för kriget väldigt tydligt.

Retoriken var ett medel att befästa motiv som inte var verklighetsgrundande. Huruvida makthavarna själva trodde på detta motiv eller om det var falsk information, som en slags desinformation från underättelsetjänsten och från tidigare UNISCO som även gjorde regimen själv vilseledd är oklart. Men motiven som sådana, att det var för att Irak hade påstådda massförstörelsevapen eller program för något dylikt, som man sökte legitimitet för en väpnad aktion mot Irak, visade sig inte vara hållbara. Ännu idag har inga WMD (Weapons of Mass Destruction) påträffats i Irak. Inte heller har man kommit att konstatera några kopplingar mellan Baath-regimen och Al-Qaida. Vicepresident Cheney har här backat med uttalande att inga bevis om Saddams kopplingar till

terrornätverket har funnits, vilket man påpekade innan krigsutbrottet, vilket annars i så fall hade kunnat utgöra ett potentiellt långsiktigt hot mot USA.

1.1.2 USA: s försök att rättfärdiga kriget

Framförallt var det tre skäl utifrån folkrättsdiskursen man angav offentligt som legitima motiv för angrepp som skulle göra ett krig rättfärdigt. Vilka de första två var koncentrerade i tiden fram till krigsutbrottet medan det sista mera framförts efter kriget när de två första argumenten visat sig vara ohållbara. Den ena var att legitimiteten kunde sökas i världssamfundets gillande enligt FN-stadgar och dess resolutioner. Kriget skulle vara lagligt enligt de resolutioner som med start för resolution 687 antagits sedan -91 enligt kapitel VII i FN- stadgan, och som säger att den legitimerar visst våld vid upprätthållande av fred och säkerhet. Vapenstilleståndet mellan FN-koalitionen och Irak var betingat med villkoret; en total nedrustning av Iraks massförstörelsevapen. När Irak inte kunnat redovisa detta skulle USA med flera kunna säga att Irak inte hållit sin del av avtalet vilket då skulle ge utrymme för militära åtgärder (Yoo 2003 s. 569 samt Blix 2004 s. 92).

För att den ursprungliga resolutionen 678 från 1990 ska kunna återupplivas och få denna innebörd vill det till att en majoritet i säkerhetsrådet inklusive de 5 permanenta veto medlemmarna är överens om denna tolkning. Var det så? Resolution 1441 blev enhälligt antagen i Säkerhetsrådet. Den krävde att Irak omedelbart, ovillkorligt och aktivt skulle samarbeta med vapeninspektörerna. Väsentliga brott kunde leda till att Säkerhetsrådet ”övervägde situationen och behovet av fullständig tillämpning” som betydde väpnat ingrepp. Olika tolkning mellan främst USA och Frankrike men även andra länder fanns hur man skulle kunna tolka väsentliga brott. Enligt Frankrike skulle dessa enbart leda till handling av säkerhetsrådet om brotten kunde påvisas genom rapporter från inspektörerna. Inget land ville skriva under en check in blanco (Blix 2004 s. 92).

Problemet anser vi med så öppna texter är att vad som helst kan läsas in. För USA: s del kunde de själva avgöra om och när det var tillräckligt väsentligt brott för att gå till väpnad aktion. Någon enighet i kompromisstexten hur den skulle tolkas, då resolution 1441 mera var en bekräftelse på att rådet inte var enigt, förelåg alltså inte, vilket gjorde att en väpnad aktion inte kunde anses legitimt enligt FN: s regelverk (Bring - Boström 2004 s. 127). Det kan inte uteslutas att USA:s verkliga motiv var att provocera Irak genom vapeninspektioner för att konstatera brott mot resolutionen 1441 och sedan kunna skrida till handling.

Det andra skälet som framhölls och ska ses mot ljuset av 11/9 och kriget mot terrorism är att USA numera anser sig kunna hävda sin rätt till självförsvar enligt FN-stadgans artikel 51, som blivit föremål för en expansiv tolkning genom att det kan handla om föregripande och preventivt självförsvar mot internationell

terrorism och mot vilka stater som helst som kan uttrycka fientliga åsikter och ackumulera medel att slå till mot ett annat land. Detta land ska alltså inte behöva vänta på att bli attackerat utan skall kunna anfalla i förebyggande syfte (Pitt - Ritter 2002 s. 27). Bushadministrationen försökte legitimera den nya självförsvarsrätten även i Irakkriget 2003. 11/9-attacken som lett till den utvidgning i praxis av artikel 51, som traditionellt uteslutit motattacker i självförsvar efter en väpnad attack som ej längre pågår, hade för första gången använts i Afghanistankriget med framgång men jämfört med denna gång låg skillnaden i att bevisningen lös med sin frånvaro i fallet med Irak. Argument om preventivt folkrättsligt självförsvar faller alltså på bristande bevisning (Bring – Broström 2004 s. 127)

Det tredje skäl som blivit populärare efter Saddams fall är att kriget var lagligt då man rörde undan en ”ond” regim, en diktator som kränkte de mänskliga rättigheterna vilket motiverade en humanitär intervention. Detta blir också ett orimligt argument, då man dels kan betvivla USA:s intentioner när det gäller demokrati vilket skulle med säkerhet medföra en republikansk shiamuslimsk stat som sannolikt skulle alliera sig med Iran (Pitt - Ritter 2002 s. 9). Men framförallt kastar det argumentet en mörk skugga över USA:s agerande, då endast mild kritik mot Saddam startade när Saddam gjorde sig skyldig till folkmord mot sin befolkning men tystnad rådde när det gäller övriga övergrepp under hela 80-talet och officiellt fick Irak fortsatt stöd i form av vapen och subventioner (Knorrning von 2003 s. 22-23). Under tiden USA stödde Irak i kampen mot Iran förblev USA passivt i sin kritik mot Irak vilket kännetecknar att andra motiv styr USA. Kränkning av mänskliga rättigheter framfördes aldrig som skäl för användandet av FN-stadgans kapitel VII som grund för väpnade åtgärder, troligen för att suveränitetsprincipen har ett så starkt skydd enligt folkrätten i FN-stadgan.

1.2 Problemformulering

Vi vill hävda att retoriken som presenterats ovan inte håller som förklaring, inte heller var det ett folkrättsligt legalt internationellt sanktionerat krig. Kan då de två teoretiska perspektiv; Marxism och Realism bättre förklara varför USA invaderade Irak. Vi vill pröva dessa teorier då vår förförståelse av hur internationell politik fungerar anar att dessa teorier har en möjlighet att fungera som förklaringskraft. Uppsatsen blir därmed också en teoriprovande studie där vi försöker finna vilken teori som har störst förklaringskraft? Är det någon av dem som inte har något värde när det gäller Irakkriget?

Problemformulering som mynnas ut med hjälp av ovanstående delfrågor är alltså: Varför startade USA ett krig mot Irak våren 2003? I den här studien avses alltså det andra Irakkriget som startade den 17 mars 2003. Vi vill med en fallstudie om orsaken till kriget i Irak undersöka om de internationella teorierna i statsvetenskap som Marxism och Realism kan utgöra en förklaringsgrund till varför främst USA startade ett krig mot Irak. Storbritannien som ju är en viktig allierad och har

bidragit med trupper och materiell har medvetet utelämnats från analysen som mest fokuserar på USA:s agerande i frågan. Detta för att USA är en helt klart dominerande aktör och står för en överväldigande del av truppinsatsen.

1.3 Metod

Tillvägagångssättet är en fallstudie där vi prövar dessa teorier oberoende av varandra. I vårt material använder vi oss av empirin som finns om Irakkriget, diskussionerna inom FN mot bakgrund av vapeninspektionerna genomförda av UNMOVIC, medieuppgifter, uttalande från Bush administrationen, samt övriga källor från relevant litteratur och hemsidor. I synnerhet troliga motiv till USA:s agerande och utsagor om fakta i målet har granskats genom en kritisk utvärdering. Detta har avgjort vårt litteraturval. Empirin har sedan analyserats utifrån dessa teoretiska perspektiv Realism och Marxism som skall prövas. Vår ambition är att pröva om de kan förklara kriget och i så fall hur? Vi kan med detta tillvägagångssätt ej helt falsifiera någon av teorierna. Även om ingen empiri hittats så är det inte det samma som om säga att teorin inte stämmer för att den skulle kunna ha prövats mot annan empiri vilket skulle kunna leda till ett annat utslag. Det är omöjligt att inhämta all slags möjlig empiri för att fälla en teori, inom ramen av detta möjliga utrymme inom denna fallstudie om Irakkriget. Dock kan vi i olika grad bekräfta om teorin stämmer. Vi prövar på en förhållandevis hög abstraktionsnivå de scheman som vi erhåller från teorierna mot den empiri som analyseras. Vi finner då vad i empirin som bekräftas av de olika teorierna och vilken som får mest stöd.

Vi undersöker staternas beteende och jämför det med vad som sägs i offentliga uttalande för att finna stöd för respektive teori. En risk med detta förfarande är att det kan vara svårt att definiera vad som är aktörens verkliga målsättning och vad som aktören säger för att åhörarna förväntas svälja det som är retorik. Här är vi medvetna om att det föreligger ett tolkningsarbete från vår sida där vi utgår från den övriga kontexten vad som är rimligt att anta utifrån vår förförståelse av problemet.

Analysen sker mellan strukturell och på statsnivå. Vi undviker en motivanalys på individnivå och kommer därmed inte gå djupare in på de olika personerna inom Bush-administrationen som självklart har det yttersta ansvaret för att besluta om invasion och krig i Irak. Bush-administrationen likställs i analysen på en aggregerad nivå med staten: USA. Staten som aktör är alltså undersökningsobjekt inte de enskilda personernas handlande och beslutsfattande i sig om Irak skulle anfallas eller inte. Anledningen till detta är att de teorier som avses undersökas är strukturella i sin karaktär det vill säga att de ligger på systemnivå och kan på så vis inte förklaras på individnivå eller motivanalys av enskilda personer utan empirin måste också analyseras utifrån strukturell nivå. Vår ambition är alltså inte att förklara vad regeringen Bush hade för personliga motiv med Irakkriget då en sådan analys fordrar en annan metodik. Dock måste Bush regeringens agerande belysas för att det är den som skapar innehållet i den politik som USA i egenskap

av stat står för, vilket är i centrum för analysen. Vi söker fastställa vilka mål som är mest sannolika för vad USA söker uppnå i Irak för att då hitta en förklaringsgrund som passar in med realismen eller marxismen som teori.

2 Realism som teori

2.1 Introduktion till realism

Vi vill undersöka hur realism som teori kan förklara Irakkriget. För att få en förståelse för om det är möjligt att använda realismen som förklaringsgrund och hur empirin kan analyseras utifrån denna teori vill vi först förklara ramverket som teorin vilar på genom att lyfta fram de väsentligaste egenskaperna i teorin.

Med Realism avser vi en bred definition som rymmer alla de olika subinriktningar av realism som exempelvis strukturell och historisk realism. Det vi tar fasta på är de gemensamma element som förbinder dessa inriktningar till den essentiella Realismen vilken blir föremål i vår uppsats som en kandidat att förklara Irakkriget. Vår fokus ligger på Neo-realism som är en sorts reviderad strukturell realism, kärnan av denna kan vara en företrädare för essentiell realism. Enligt K.Waltz som företräder denna skola är det strukturen, det anarkiska systemet som bestämmer staternas agerande. Makt eller snarare *Capabiliteter* (se nedan) distribueras mellan staterna i detta system. Övriga element som är centrala för analysen är **statism**, **överlevnad** och **självhjälp** (Dunne - Schmidt 2001 s. 150).

2.1.1 De olika elementen i realism

Elementet **statism** kan förklaras med att det är staterna som är huvudaktörerna i världspolitiken. Detta medför att inom staten existerar en maktfördelning som staten har monopol på, staten innefattar en suveränitet genom att vara den mest överlägsta auktoriteten och ansvara för juridiken inom sina gränser. Utanför statens suveräna territorium råder däremot en oklar maktfördelning staterna sinsemellan, vilket kan karaktäriseras som ett anarkiskt system där oberoende stater konkurrerar om makt, resurser, marknader och säkerhet. Konkurrensen sägs ofta utgöra ett nollsummespel genom att när någon stat vinner är det på någon annan stats bekostnad, som då förlorar lika mycket. Den enda universella ordning som staterna ansluter sig till och är överens över är att stater inte ska ingripa i inre angelägenheter hos andra suveräna stater (Dunne - Schmidt 2001 *ibid.*).

Maktdefinitionen som vi ansluter oss till är den uppfattning som Kenneth Waltz introducerat, vilket är att likställa makt med **Capabiliteter** som kan rankas till sin storlek (Dunne - Schmidt 2001 s. 151). Dessa capabiliteter fritt översatt till förmågor är befolkningsstorlek, territoriell storlek, resursanrikning, ekonomisk kapacitet, militär styrka, politisk kapacitet och kompetens.

Överlevnad är en annan central komponent inom realismen, överlevnad är det främsta målet för staten. Makten i sig är ett mål på vägen som mera skall betraktas som ett medel för att trygga och säkerställa statens överlevnad. Det råder dock oenighet om det är maktsträvan eller strävan efter säkerhet som driver stater till att garantera överlevnaden. Säkerhetssträvanden får stöd av att små länder mera har strategin att maximera säkerhet än öka sin makt för att bli en hegemon i det internationella systemet medan större stater snarare gör tvärtom. De som förordar säkerhetsmaximering föredrar status quo maktförhållande vilket de menar leder till avspänning för konkurrensen om makt medan maktmaximerare ser en permanent intensiv konkurrenssituation då vissa stater alltid är beredda att förbättra sina positioner på den internationella arenan (Dunne - Schmidt 2001 ibid.).

Som den tredje centrala komponenten står begreppet **självhjälp** för. Säkerheten i det internationella systemet för varje stat är inte garanterad av någon högre auktoritet än staterna själva. Säkerheten för varje stat måste därmed realiseras genom självhjälp, det vill säga det är upp till varje stat att sörja för sin egen säkerhet. Det paradoxala med denna struktur är att när en stat ökar sin militära förmåga eller sin makt på något vis i syfte att höja sin säkerhet antingen med defensiva eller offensiva motiv ger detta en konsekvens av att osäkerheten för de andra staterna ökar vilket får dessa i sin tur att rusta upp för att vara förberedda på nya hotbilder. Detta föder i sin tur att första staten måste svara med att öka sin säkerhet ytterligare. Denna osäkerhetsspiral betecknas som ett **säkerhetsdilemma** (Dunne - Schmidt 2001 s. 153). I det anarkiska internationella systemet uppstår en maktbalans bestående av allianser mellan suveräna stater för att möta hot från starka stater. En jämvikt av makten uppstår när allianser kan matcha andras makt då inget enskilt land kan bli dominerad av en allians eller en hegemon. Denna maktbalans är dock inte ett stabilt tillstånd då allianser förändras och allierade kan bli fiender. Interaktioner mellan stater sker så länge staterna upplever att de tjänar på samarbetet kan en stat tjäna på att gå sin egen väg och lämna samarbetet gör den detta enligt realismens antagande. Relativa fördelar för staten i samarbete med andra stater är viktigare än absoluta fördelar. Osäkerheten präglas av att staterna inte helt kan lita på varandra utan till sist är utlämnad till sitt eget agerande. *Fångarnas dilemma* är en bra illustration på svårigheten om staten skall lita på sin motpart och våga samarbeta eller inte. Avsaknad av tillit och brist på en global styrelse gör att osäkerheten ökar i det internationella systemet. Realismen vill inte ge någon bild av hur verkligen bör se ut utan gör bara anspråk på hur den i verkligheten fungerar.

2.1.2 Kärnantagande för realismen

Dessa är kärnantagande inom neo-realismen

- Stater interagerar i en anarkisk miljö. Ingen central auktoritet finns ovanför statsnivå. Exempelvis om FN:s säkerhetsråd misslyckas med att skapa resolutioner, anser sig USA ej behöva legitimitet genom FN-organet för att starta ett krig som man kan hävda är ett förebyggande försvarskrig.
- Systemets struktur är i huvudsak avgörande för aktörers det vill säga staters beteende
- Stater handlar efter sitt egenintresse, det är ett system av konkurrens som driver dem att föredra självhjälp framför samarbete. De agerar helst unilateralt vilket ger staten störst handlingsfrihet.
- Stater är rationella aktörer som väljer strategier som maximerar nyttan och minimerar förluster.
- Anarkins största problem är staternas överlevnad som inte blir självklar utan är något som staten måste kämpa för.
- Stater ser alla andra stater som potentiella fiender. Världen är i ett ständigt konflikttillstånd (Lamy 2001 s. 186).

2.1.3 Makt och maktbalansen enligt Realismen

Enligt realismen är staten en egen aktör, inte ett redskap för den härskande klassen, som marxistisk teori föreskriver eller en arena för förhandlingar som liberalism och pluralism menar, utan med egna själviska intressen grundade på geopolitiska säkerhetsaspekter.

Det är en ständig maktkamp som kan liknas vid ett **nollsummespel**, där någon måste förlora när någon annan vinner. Det handlar alltså om att skaffa sig relativa fördelar. Ideologiska och religiösa bevekelsegrunder används och hänvisas av ledare när det gynnar deras reella intressen för staters vidhållande eller ökning av makt. När icke-säkerhetsmål som ekonomiska, ideologiska eller religiösa intressen står emot intressen om de relativa maktförhållandena och statens beteende som påverkar maktförhållandena är det realismens övervägande om de relativa maktförhållandena som prioriteras. Vi menar att de kan sammanfalla med fallet av ekonomiska faktorer som oljan och frihandel i Irak som kan stärka USA:s position i världen. Det viktiga är enligt realismen att beteendet inte får stå i konflikt med logiken om maktbalansen (Mearsheimer 2001 s. 46).

Makt har enligt den realism vi använder oss av inte så mycket att göra med ekonomiskt välstånd i sig att göra utan handlar mera om makt som militärkraft. En stor population är en förutsättning för stort välstånd, vilket inte är direkt givet att det ekonomiska välståndet helt kan översättas till militärkraft. Den latent kraft som ekonomin utgör spelar roll som en bas för makt och är inte avgörande för hur den militära kraften utvecklas för staten (Mearsheimer 2001 s. 135). Det finns

framförallt tre skäl till ovan. Det första är att stater omvandlar i olika grad sitt välstånd till militärmakt. För det andra är effektiviteten skiftande i den här omvandlingen och slutligen har olika prioriteringar vid köp av militärkraft olika utfall för den militära balansen. Ekonomiskt välstånd är ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för att bli en militärmakt i form av en stormakt (Mearsheimer 2001 s. 185).

Som ett exempel härav så anfaller inte USA det muslimska Saudiarabien, vilket misstänks vara källan och en understödjande kraft för terrorism, när detta land lägger miljarder dollar i USA i investeringar samt att USA köper stora delar av sin olja från Saudiarabien. De är således en viktig allierad i praktiken, om än inte officiellt skrivet i något dokument mera än hemliga avtal, mycket på grund av sin egenskap som oljeleverantör men också genom en stark lobbying från Saudiarabien i USA (Dokument utifrån 2004).

Makten ger staten en rangordning i det internationella systemet. Det är inte statens funktion utan mängden makt i form av capabiliteter som avgör vilken plats staten får på den internationella kartan. Fördelningen av makten förklarar strukturen av det internationella systemet. Strukturen i det internationella systemet gör att kraft/maktpolitiken är det som är det dominerande politiska paradigmet vilket styr staters samtliga politiska övervägande.

Misstron mot andra stater skapar säkerhetsdilemman vilket motiverar staternas politik att inrikta sig på hot mot den nationella säkerheten. Militär kraft eller hot om militär kraft åtgärder är fortfarande nödvändiga och effektiva strategiska verktyg för staten att uppnå politiska mål. Om en stat utgör ett hot eller inte avgörs av offensiva capabiliteter hos den potentiellt rivaliserande staten, inte av dess intentioner som man aldrig kan vara helt säker på (Mearsheimer 2001 s. 75-82).

2.1.4 Hegemoni i det internationella systemet

Världen av idag kan ses som ett unipolärt system med USA som dominerande stat i världen, som ibland tar på sig rollen att agera hegemon. Hegemonrollen innebär dock kostnader vilket gör att staten på sikt kan tvingas retirera och bli en stormakt bland andra vilket säkerhetspolitiskt blir mera motiverat då de högre kostnaderna för hegemonrollen underminerar möjligheten att spendera resurser på säkerhet och militärmakt. Andra potentiellt mäktiga stater som kan komma att utmana USA i framtiden är Kina och Indien. USA strävar enligt teorin efter att bibehålla sin unipolära roll och förhindra att andra stater blir mäktigare och kan göra anspråk på att balansera USA:s makt. Strävan att erhålla makt är inte för att bli den stat som har mest makt i sig, utan anledningen är att bli en global hegemon, som en oslagbar makthållare genom total dominans av världspolitiken.

Stormaktens huvudmål är:

- 1) Att dominera balansen av makt över land i sin region
- 2) Att ha kärnvapen överlägsenhet.
- 3) Att vara den enda regionala hegemonen i världen

- 4) Att kontrollera så stor andel av världens välstånd som är möjligt (Mearsheimer 2001 s. 141-147).

Vi kan också se världen som ett multipolärt system vilket ger USA rollen som en regional hegemon, som har potential att bli en global hegemon. Detta är enligt Mearsheimer (2001 s. 44) också det system med en sådan maktuppsättning som genererar mest fruktan då det är en fråga om en "obalanserad multipolaritet". Det finns idag ingen som på allvar kan utmana USA även om det på sina håll finns potentiella andra regionala hegemoner på andra geografiska områden. En regional hegemon blir automatiskt fiende till en annan regional hegemon i den betydelsen att den första försöker hindra att en ny regional hegemon uppstår. Exemplet genom historien är när USA agerar mot Vilhelms Tyskland, Nazityskland, imperiet Japan och mot Sovjetunionen. Dessa ageranden kan förklaras i termer av att USA ville förhindra att en ny regional hegemon skulle uppstå i en annan region (Mearsheimer 2001 s. 235). Varför är då en regional hegemon ett hot mot en annan? Jo, för att i sina försök att bli global hegemon, för sin egen säkerhets skull, kommer en regional hegemon alltid utmana den andre. Det finns en rädsla att den nya regionala hegemonen skall slå sig ihop och alliera sig med någon lokal stat inom den utmanade hegemonens regionala närområde. För att återställa maktbalansen i regionen har den regionala hegemonen motiv att underminera hotet. Den lokala staten vill av uppenbara skäl ha en stormakt som bundsförvant och den nya hegemonen har ett intresse av att försvaga den första hegemonens maktintresse på grund av sin egen säkerhet (Mearsheimer 2001 s. 40-42). Båda hegemonerna drivs av samma skäl som vi kan likna vid ett säkerhetsdilemma.

Regionala hegemoner kan föredra två eller tre lite större jämbördiga makter i en annan region, då dessa är för upptagna med att konkurrera med varandra än minska den regionala hegemonens makt genom att stödja lokala makter i den regionen. En vanlig strategi här är fråga om Buckpassing; att en stat låter i det här fallet en annan stat eller flera göra grovjobbet med att balansera en annan makt som hotar status quo. Är alla jämbördiga i makthänseende i en region, kan en regional hegemon i en annan region hålla sig utanför den konflikten. Risken för att en potentiell hegemon uppstår är väldigt liten då en stat skulle behöva besegra de övriga, var för sig som är jämbördiga, vilket är föga troligt (Mearsheimer 2002 s 141). I den här kontexten kan vi placera Irak-Iran kriget och Israels krig mot arabländerna placeras. Irak kan ha setts av USA som en potentiell regional hegemon med revisionistiska ambitioner som blottade sig när Irak anföll Kuwait. USA borde utifrån det teoretiska resonemanget vilja ha Iran, Irak, Saudiarabien och Israel jämnstarka med en övervikt till Israels fördel som av dessa stater är USA:s mest trogna allierade. Irak skulle kunna bli en potentiell regional stormakt i mellanöstern. Dock kan Israel redan betecknas som en regional hegemon, då det enligt Mearsheimer är så att en stat kan definieras som sådan i egenskap av att staten besitter kärnvapen (2001 s. 129) men i och med att Israel är starkt allierade med USA så menar vi att de ännu inte utgör något hot.

3 Empiriskt stöd för realism

3.1 Analys av USA:s agerande

USA:s utrikespolitiska agerande har inte genom historien varit präglad av långsiktigt tänkande vad som varit bäst realpolitiskt handlande utan utrikespolitiken har alltför ofta styrts av kortsiktiga beslut som har baserats på realistiska övervägande för vad som för stunden har ansetts tjäna USA:s intressen. USA har under hela kalla kriget intresserat sig för området kring persiska viken, vilket är oljerikt och låg granne med Sovjetunionen. Oljan är och har varit en förutsättning för ekonomierna i USA, Asien och Europa. Ekonomisk makt kan sen omvandlas till militär makt (Mearsheimer 2001 s. 143-145).

USA har en lång tradition att använda militärt våld för att uppnå mål inom utrikes och säkerhetspolitiken. USA sände, genom att gå i krig, ett budskap till en intern och en extern publik avseende fiender, allierade såväl som neutrala länder genom att statens agerande skulle signalera beslutskraft och förmåga att genomdriva beslut (Hallenberg 2004 s. 16).

3.1.1 Globaliseringseffekter och terrorism

Globaliseringen kan på många sätt sägas spela ut realismens roll som teori när staterna inte längre kan anses vara de enda aktörerna på den internationella arenan som påverkar internationell politik (Dunne - Schmidt 2001 s. 157). Gränsöverskridande faktorer som miljöförstöring, brottslighet och mera aktuellt för detta fall; terrorism är alla exempel på när statens monopol på makt inom sin jurisdiktion sätts ur spel. Kritik kan anföras mot realismen så till vida att den snävt ser till enbart stater som aktörer, medan terrorgrupper utan någon statlig förankring eller oklar regional bas också kan existera som aktör ett internationellt system och kan hota stater i det anarkiska systemet. Realismen har ingen teoretisk byggsten för att förklara ett sådant agerande från en stat. Möjligtvis om man ser terroristerna som en aktör går det att likställa med en stat är det möjligt att analysera det ur realismen som att USA fruktar en allians mellan två parter, terrorister och en stat vilket skulle öka hotet markant mot USA och att de då skulle göra klokt i att undanröja det ena hotet innan de slår sina krafter ihop. Terrorister skulle vid en expansion av den realistiska teorin kunna liknas vid en stat om de har ett specifikt mål som en statsbildning eller är organiserade och har resurser som en mindre stat (Vi går här inte djupare in i definitionen av begreppen terrorism i en realistisk kontext för att vår ambition är inte att skapa en teorigenererande uppsats). Sammanfaller dessa egenskaper kan vi tillskriva terrorister rollen som aktör i den realistiska analysen.

Al-Qaida kan därmed av USA uppfattas som ett lika stort hot som en stat men på sätt och vis en svårare fiende för man vet aldrig var de ska slå till och USA vet ej vart, i vilket geografiskt område de ska slå till för att bekämpa fienden. Situationen kompliceras av att oskyldiga civila offer kan och har fått sätta till sina liv i denna kamp. När krig förs av USA i muslimskt geografiska områden kan människor uppfatta det som ett religionskrig vilket är olyckligt i alla sammanhang och kan bli grogrund för mera terrorism vilket i så fall kan göra USA än mera aggressivt i en uppåtgående våldspirall. Även om det är otroligt att USA skulle gå i krig mot ett västland med ett kristet präglat samhälle har det mera med att de är allierade ur ett realistiskt perspektiv att göra än med religion. Vi kan alltså se att USA expanderar sina intresseområden och jurisdiktionen över en rad olika område även geografiskt tack vare globaliseringen (Lamy 2001 s. 194) likadant anser Waltz (Mearsheimer 2001 s. 51) att USA expanderar funktioner och kontroll över samhällen både inhemskt och utomlands. Globaliseringen får som konsekvens att USA som stat vill hävda sina intressen ännu mera i världen.

3.2 Irakkriget

Orsak till kriget tror vi kan förklaras med realistiska antagande, medan målen inte behöver vara detsamma som orsaken. Mål som demokratisering av Irak har anförts som skäl av de neokonservativa och modernisterna att invadera landet. Om målet är ett förvästligande av Irak som i förlängningen kan utveckla enligt deras synsätt en kristen demokrati av västlig standard som slutmål är detta också förenligt med ett realistiskt resonemang då en sådan stat lättare hade kunnat bli en allierad i området och på så vis också säkerställt oljetillförseln till USA. Om målet verkligen är demokrati är det inte mycket till bevis att de spenderar 29 milj.\$ till demokratiseringsarbete för hela mellanösterregionen (Hallenberg 2004 s. 19) jämfört med att USA:s försvarsutgifter ökade från 36 till 40 procent (Malm 2004 s. 145) av de totala försvarsutgifterna i världen, vilket motsvarar 40 % andel av ca 860 miljarder US dollar (SvenskaFreds 9/1-05).

USA använde retoriken för att rättfärdiga kriget. Realism som teoretiskt perspektiv hade alldeles utmärkt förklarat USA:s anfall mot Irak även om Irak haft WMD (weapons of mass destruction) eller kopplingar till Al-Qaida. Då hade realismen spelat en avgörande roll då USA upplevt sin säkerhet hotat och enligt realistisk teori varit nödtvunget att agera genom att fullständigt eliminera det direkta hotet mot USA för att förbättra sin maktbalans.

Säkraste sättet att förvissa sig om att Irak hade massförstörelsevapen eller monterat ner sin vapenarsenal var att göra inspektioner eller att starta ett krig. Vi kan fråga oss varför anföll inte USA Irak med så stor arsenal att man störtade Saddam under Gulfkriget? Då hade man också ett gyllene tillfälle att besegra en fiende och öka sin egen makt i världen. Risken för inbördeskrig angavs då som skäl, samt att för mycket militärkraft ansågs behövas (Bring - Broström 2004 s. 123). Ur ett realistiskt perspektiv, hade man genom att tvinga Irak till reträtt från

Kuwait och genom att oskadliggöra den irakiska armén redan vunnit en seger. USA ansåg sig inte hotat utan man skulle med FN:s hjälp demilitarisera Irak och på så vis successivt öka sin makt i världen genom att en fiendes vapenmakt minskades till att inte utgöra något hot. Maktbalansen för USA skulle ändå förbättras. Men 11/9 kom att utgöra en händelse som gjorde att det blev lättare att få legitimitet för att åstadkomma ett regimbyte och avlägsna Saddam från makten (Blix 2004 s. 63).

Timingen hade blivit bättre för ett avslutande av det som påbörjats under Gulfkriget. Tiden måste vara mogen för kriget. Timing är väldigt viktigt enligt realismen när möjligheten ges kan en stat bli aggressiv och anfälla. Enligt strukturell realistisk teori som vi uppfattar den föds revisionistiska stater genom att det internationella systemet skapar incitament för den att ta vara på möjligheter att öka sin makt på andra staters bekostnad när fördelarna med krig överväger nackdelarna. Framförallt försöker man utnyttja sådana situationer där statens ultimata mål är att bli en hegemon (Mearsheimer 2001 s. 20).

Terrorattacken visade att USA var sårbart. Hot kunde komma från Irak om de nu hade massförstörelsevapen. När väl en skada inträffat som på sätt och vis reducerat USA:s makt i världen var syftet att så snabbt som möjligt eliminera potentiella hot som fanns mot dem. Kritik under denna tid efter 11/9 framfördes framförallt av vicepresident Cheney att 11/9-attacken kanske kunde ha förhindrats om USA vidtagit krafttag redan under de tidigare terrorattackerna som bland annat bombningen av Khobarntornen i Saudiarabien 1996 och ambassadbombningen i Östafrika 1998 när Clinton regerade (Woodward 2004 s. 30). Dessutom hör det till saken varför ett krig är möjligt nu, är att USA spenderat enorma summor på försvarsutgifter med början från år 1999 och är militärt idag starkare än i början på nittioalet och har trots krigsengagemang på två olika håll ändå försvarsberedskap.

De flesta politiska bedömare anser att det var en nödvändighet för USA att gå in i Afghanistan. Sedan den 11/9 hade USA blivit utmanade i sin trovärdighet som supermakt, USA hade visat sig vara möjligt att bli sårad på sin hemmaplan. För att säkerställa maktbalansen, räckte det inte med Afghanistan, vilket var ett krig som tydligt kunde motiveras då USA var utsatt för en krigshandling den 11/9. Att de högst ansvariga fanns att finna i detta land var det inget tvivel om och att de fick skydd av talibanregeringen var också uppenbart (Hallenberg, 2004 s. 12). USA valde att attackera Irak, något som det enligt Hallengren finns uppgifter om att det redan fanns planer för sedan Gulfkriget-91 för att åstadkomma ett regimskifte i Irak, nu var tiden mogen för att realisera den målsättningen. Att slå två flugor i en smäll blev möjligt efter den 11/9. USA fick en möjlighet att demonstrera sin militära makt. Möjligtvis i syfte att avskräcka potentiella fiender att i framtiden inte ens överväga att införskaffa WMD, och därmed i förebyggande syfte säkra att någon stat inte förbättrar sin militära makt med WMD. För det andra lyckas USA bli av med en gammal fiendestat i regionen. Indikationer från Vita Huset berättar att Rumsfeldt och Wolfowitz redan den 12/9-01 ville attackera Irak samtidigt som

de skulle attackera Afghanistan som en följd av 11/9. De menade att USA hade den militära kapaciteten och de hade med ett sådant agerande verkligen visat att USA var en supermakt som kunde genomföra två krig samtidigt. Det gick ju snabbt att besegra Irak i förra kriget (Gulfkriget-91) av vilken erfarenhet man drog slutsatsen att kriget kunde vinnas snabbt även denna gång (Woodward 2003 s. 49).

Enligt vice finansminister fanns invasionsplaner på att anfälla Saddam redan innan den 11/9 (Hallenberg 2004 s. 27). Detta kan tala för att USA kände sig verkligen hotade redan före terrorattacken. Eller är det snarare så att Irak var en oplockad gås och man medgav möjligheten att om Irak skulle få den militära förmågan åter så skulle Saddam inte tveka att anfälla några av sina grannländer, Israel eller alliera sig med terrorister för att nå USA (Woodward 2004 s. 21). De flesta vapeninspektörer och CIA gjorde nämligen bedömningen att Irak var militärt försvagat av flera års sanktioner och vapeninspektioner. Uppskattningsvis 90-95 % av massförstörelsevapen sedan -98 har eliminerats på ett kontrollerat sätt (Pitt - Ritter 2002 s. 28). Resten kan inte bevisas existera och kan vara förstört.

Redan -91 gav general Hussein Kamel under utfrågningen i Amman 1995 uppgifter på att han givit order om att alla massförstörelsevapen skulle förstöras. Under sensommaren och hösten 2002 propagerade Vicepresident Cheney öppet för anfall av Irak i förebyggande syfte, han gjorde klart att vapeninspektioner inte var att lita på framför avhoppare, ändå tog Cheney inte till sig informationen från Kamel utan sa istället: ”Med andra ord råder det inget tvivel om att Saddam nu har massförstörelsevapen...” (Blix 2004 s. 74). Ett tillägg ska göras att inte heller det faktum att man knappt funnit några vapen vid anläggningar som inte deklarerats, ändrade Cheneys hållning, troligen påverkad av 11/9, som genomsyrades av tankesättet: ”Risken med överksamhet är mycket större än risken med handling.” I fråga om föregripande anfall sa Cheney: ”om USA skulle ha kunnat föregripa den 11/9 hade vi gjort det... skulle vi kunna föregripa en annan ännu mycket mer förödande attack, kommer vi att göra det...” (Blix 2004 s. 75).

3.2.1 Målsättningar med kriget

Målsättningar som kan spåras är dels en vilja att demonstrera militär och politisk handlingskraft. Resonemang har förts att det skulle bli en kortvarig kampanj och att för en låg kostnad störta Saddam som var den andra målsättningen. Genom detta kunde man avvärja eventuellt framtida hot från stater som enligt de amerikanska beslutsfattarna hade tillgång till WMD. Huruvida Bushregimen verkligen trodde på påståenden själva att det fanns WMD eller om det enbart var retorik och direkta lögn är omöjligt att svara på. Klart är i alla fall att påstådda bevis om omedelbara hot enbart var retorik. Hursomhelst var Bushs avsikt att agera kraftfullt för att eliminera alla risker med att ett nytt terrordåd skulle kunna ske. Teoretiskt fanns alltid en risk att Saddamregimen och Al-Qaida eller någon

annan terrorgrupp skulle kunna komma att samarbeta i framtiden. Denna visshet räckte för Bushregimen då kriget mot terrorn skulle kunna föras på alla plan. I augusti 2002, fattar Bush beslut om anfallskrig i Irak enligt en artikel i Internationel Harald Tribune 4/9-03 (Blix 2004 s. 20), ett tag senare offentliggjorde Bush-regeringen "Den nationella säkerhetsstrategin" där Bush slår fast:

"Vi måste vara beredda att hejda skurkstater och deras skyddslingar, terroristerna, innan de kan hota med eller använda massförstörelsevapen mot USA och våra allierade och vänner..."

Och vidare "...USA kan inte längre enbart lita till en reaktiv hållning, som vi tidigare gjort...vi kan inte låta våra fiender slå till först." (Blix 2004 s.74 samt Bushadministrationen 2003)

USA menar att det inte är fråga om anfallskrig utan ett självförsvars krig i förebyggande syfte, att undanröja en potentiell fiende var som helst i världen den kan uppstå. Detta blir tydligare sedan den nya doktrin som byggts upp sedan terrorattentatet mot World trade center och Pentagon den 11 september-01. Sedan dess har USA utökat sin tidigare mer restriktiva utrikespolitik till att ha en strategi som går ut på att eliminera alla hot även genom anfallskrig.

USA som en regional hegemon måste visa musklerna för världen, genom att visa sin makt i ett sårbart tillstånd. Det räcker inte då att anfälla ett land, där terroristerna som var ansvarig för attentatet hade tydliga bindningar med den afghanska Talibanregimen utan måste säkra sin närvaro i regionen, säkerställa att inte en ny regional hegemon kan uppstå i detta geografiska område. USA:s agerande kan verka kännetecknas av rädslan att ett liknande terrordåd skulle kunna ske. Om Saddam fått tag i WMD, och om samarbete med en terrorgrupp hade inletts skulle USA vara i stor risk. En supermakt som USA väljer givetvis i detta läge att inte riskera något som skulle kunna leda till ytterligare sårbarhet och försvagad styrka. I detta läge blir tillfället ypperligt att gripa tag i möjligheten att öka sin makt. USA har också valt att skapa en allians, vilket är brukligt enligt realistisk teori när det kan tjäna den egna staten, men framförallt gått sin egen väg då detta möjliggör störst handlingsutrymme. Att USA kan anfallas på sin hemmaplan är något nytt som inte skett sedan Pearl Harbour med skillnaden att det inte ens var på fastlandet och dessutom ett militärt mål.

Man kan tycka att bevisningen för att USA verkligen var hotat, var så svag att detta indikerar mindre stöd för realism som förklaringsgrund. Statens agerande behöver dock inte vara rationellt till den grad att hotet verkligen finns. Vad realismen säger är att det räcker att det finns ett upplevt hot så är det rationella att staten kommer att agera. I det här fallet agerar USA på ett revisionistiskt sätt inte genom att ändra gränser utan att militärt försvaga en rivaliserande stat vilket medför att USA blir relativt mäktigare i synnerhet om den fientliga regimen utbytes mot en västvänlig allierad. Vi kan ana att USA har för avsikt att få Irak att bli en backup stat, ifall Saudiarabien skulle svika som allierad måste USA ha

någon annan oljerik stat som kan säkra oljetillförseln. Det kommer dock att ta lång tid innan Irak blir en demokrati och när den dagen väl infinner sig, kommer folket troligen att välja en regim som utropar Irak till en muslimsk republik då majoriteten av befolkningen är shiamuslimer (Pitt - Ritter 2002 s. 9).

USA bedriver kamp mot terrorism, i den kampen ingår kriget mot Irak. I Bushadministrationen kan Cheney och Rumsfeld betecknas som realister. De ser möjligheten i att använda våld för att krossa fiender som hotar USA. Efter en rapport i Washington post kan man dra slutsatsen att vapeninspektionernas återvändande bara var en förevändning för att om Irak vägrade ifall de blev provocerade så skulle man ha en grund för att gå i väpnat angrepp. I rapporten står att läsa att Wolfowitz och hans civila kolleger fruktade att vapeninspektionerna skulle kunna:

”Skjuta deras planer på en militär aktion för att avlägsna Hussein från makten i sank.”
(Blix 2004 s. 67)

3.3 Ekonomiska övervägande i analysen

Företagsekonomiska såväl som nationalekonomiska skäl kan inte uteslutas. USA strävar alltid efter att förbättra för företagen men frågan är om det räcker som förklaringsgrund. Hittills har dock merparten av alla återuppbyggnadskontrakten gått till amerikanska företag, inte minst Halliburton där vicepresident Cheney har ägarandel (Pitt - Ritter 2002 s. 41), samt till de länders företag som på något sätt har bidragit till Irakkriget. Det är i och för sig inte märkligt att när kriget väl är faktum att USA utnyttjar situationen för att maximera nyttan för de amerikanska företagen, i andra vågskålen ligger de enorma summor som kriget kostat och offentlig finansiering av återuppbyggnaden. En stats agerande måste i slutändan kalkylera i ett rationalchoice-beslut om det skall vara nationalekonomiska övervägande som ligger till grund för beslutet. Staten borde då komma till slutsatsen att det är genom skatteintäkter som staten så småningom skall komma på plussidan efter utgifterna för kriget har tagits även om beslutet har tagits utifrån realistiska övervägande. Mera utifrån marxistisk teori är det storföretagen som är förutom staten de viktigaste aktörerna. De vinster USA gör med oljeexporten ska vägas emot de enorma kostnader som dels kriget åstadkommit men även de enorma summor som anslagits till återuppbyggnad. Vid en jämförelse är det rimligt att anta att det inte är några kortsiktiga vinster som oljan kan ge som varit ett skäl eller orsak till Irakkriget. Däremot kan ett säkerställande av oljetillgångarna som möter det långsiktiga oljebehovet hos USA låta sig göras med en ny västvänlig regim i Irak. En regim som liknande Saudiarabien kan sluta avtal med USA, och därmed garantera oljeexporten genom den internationella handeln (Om det är en demokrati eller inte kan i detta sammanhang vara underordnat för USA annars skulle ju det vara angeläget att demokratisera Saudiarabien också). Viktigt är också att USA har en militär närvaro i mellanöstern förutom Israel som nu är USA:s förlängda arm i regionen. USA kan

stärka sin dominans i området genom att skaffa sig fler allierade och undvika att någon annan regional hegemon växer fram. Detta framstår som tydligt när den 15/1 -04 rapporteras att vicepresident Cheney anser att:

”hotet av en terrorist attack mot USA måste värjas och att den striden skulle kunna pågå i generationer samt att det behövdes mobilisera stridskrafter runt om hela världen något som skulle kräva flera baser utomlands så att USA när som helst skulle kunna utkämpa ett krig.”
(Blix 2004 s. 63)

Oljeargumentet kan delas in i två argument för invasion, dels till att gälla kontroll över oljan och dels att gälla kontrollen över handeln av oljan i Irak. Ett övergripande motargument till att oljan är orsak till kriget är att oljan säljs på en internationell marknad, då kan det bli svårt för en stat att reglera pris genom att justera utbudet, dock kan exempelvis OPEC nu reglera priset genom att justera utbudet. Något liknande kan tänkas att USA kan göra just för att få billigare tillgång till oljan. Man kan också fundera på hur stort skäl till det nuvarande högre oljepriset står att finna på grund av Irakkriget. Kritiker till oljan som skäl för kriget menar att USA skulle kunna köpa oljan på kommersiella villkor, Irak behöver ju sälja oljan för att få export inkomster, men nödvändigtvis behöver de inte sälja till USA, utan endast till Asien och Europa exempelvis. Motbevis för detta anges att USA redan innan kriget köpte en stor andel av den oljan som Irak exporterade (Hallenberg, 2004 s. 15). Var detta en del av mat för olja programmet är detta faktum inte så märkligt när det är USA som är med att diktera villkoren.

4 Marxism

4.1 Kort genomgång av marxismen

Redan under slutet av 1800-talet framkom det förhoppningsfulla teorier från liberala ekonomer och filosofer som gick ut på att den fria företagsamheten hade avskaffat anledningarna till krig, kapitalismen hade avskaffat kriget. Denna sammanflätning av ömsesidigt handelsberoende skulle avskaffa all vilja och motivation till att föra krig. Historien var slut, nu skulle fred råda (Malm 2004 s. 14-15).

Hela samhällshistorien har hittills varit en historia om klasskamp, så står det i inledningen av det kommunistiska manifestet, som Karl Marx och Friedrich Engels gav ut revolutionsåret 1848. Historiens mest centrala kärna är enligt Marx och Engels, kampen mellan förtryckare och förtryckta. Den kampen har under olika historiska skeden ställts på sin spets och samhället uppbyggnad har då i grunden omdanats genom revolution. Ett sådant exempel var när den härskande klassen i det feodala samhället bestående av adel och präster blev utmanad av

bourgeoisien, eller borgarklassen, från 1700-talet och framåt. Franska revolutionen är kanske det tydligaste exemplet på en sådan borgerlig revolutionär omdaning av samhället, en omdaning som inte alltid behövde vara våldsam eller genomförd på bara några veckor. De klassiska feodala konungadömena omvandlades till tydliga nationalstater, stater vars grundläggande uppgift är att förvalta borgarklassens gemensamma affärer (Lenin 1983 s. 15-25).

Klassamhället är en avspeglning av produktionsorganisationen. I det feodala samhället var det livegenskapen och jordbruket som var grunden för samhällsorganisationen och därmed även grunden för klassmotsättningarna. I den kapitalistiska världen är det industriproduktionen och lönearbetet som är grunden för den härskande klassens förmåga att utsuga arbetarklassen. Arbetarens arbetskraft är en handelsvara på samma sätt som morötter och tv-apparater. Arbetarna är för att kunna överleva tvungen att sälja sin arbetskraft till kapitalisten. I gengäld erhåller arbetarna en lön som de kan överleva och reproducera arbetskraften på. Arbetarna erhåller inte någon lön som är likvärdig med det värde som arbetarna har skapat, arbetarna får endast ut en liten del av det värde man skapat, resten av värdet (mervärdet) går till kapitalisten. Det är i denna utsugning som man ytterst kan se den materiella grunden för det kapitalistiska samhällssystemet. Denna materiella grund eller bas, är nödvändig för samhällets överbyggnad. Med överbyggnad menar man kultur, religion, ideologi, filosofi, organisation av stat och lagar med mera. De gamla idéernas upplösning håller oftast samma takt som upplösningen av den gamla organiseringen av produktionen. Kristendomen som rättfärdigade den härskande klassens makt under feodalismen, ersattes med ett annat tänkande när den kapitalistiska produktionen slog igenom, andra föreställningar som garanterade borgarklassens herravälde trädde då i religionens ställe (Marx – Engels 1977 s. 15-20).

4.1.1 Den marxistiska historiematerialismen

Det marxistiska historiematerialistiska synsättet kan på ett bra sätt sammanfattas av det som Marx skrev i förordet till ”Till Kritiken av den politiska ekonomin”:

”Den materialistiska tolkningen av samhällsutvecklingen innebär att alla aspekter av mänskligt handlande och tänkande betraktas som ett interrelaterande helt, vilket i sin tur måste ses som resultatet av en utvecklingsprocess som bara kan förstås genom att man tar reda på dess rötter i den ursprungligaste formen av mänsklig aktivitet – produktionen och reproduktionen av existensmedlen. På denna grundval, som själv ständigt förändras, restes hela överbyggnaden av lagar, idéer och politiska system som i sin tur påverkade den.” (Kemp 1972 s. 18)

Förändringar i de historiska processerna är enbart reflekterande resultat av förändringar i bakomliggande grundläggande ekonomiska förhållanden. Förändringar i organiseringen av ekonomin är drivkraften bakom all historia (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 204). Organiseringen av ekonomin avgörs av dels produktionsmedel som utgörs av maskiner, arbetskraft, kapital och så vidare. Men den avgörs även av produktionsrelationerna det vill säga de relationer i samhället

som håller samman den ekonomiska organisationen, lönearbete och privat äganderätt är två sådana företeelser (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 202). Organiseringen av ekonomin utgör en bas som lyfter upp en överbyggnad. Överbyggnaden består av politiska system, juridik, filosofi, moral, kultur med mera. Förändring i denna överbyggnad beror på en förändring i basen. Utveckling av den ekonomiska basen genererar en djup utveckling i samhället i sin helhet. Övergången till kapitalismen förändrade samhället på ett grundläggande och genomgripande sätt.

4.2 Marxistisk imperialismteori

Karl Marx utarbetade aldrig själv någon långtgående teori om imperialism. Däremot kan man i Marx och Engels skrifter hitta kärnan för det som senare kom att utvecklas till imperialismteorier av bland annat Hilferding, Luxemburg och Lenin (*Studier för socialism* 1986 s. 79). De borgerliga staterna konkurrerar sinsemellan om att få kontrollera naturresurser, råvaror och arbetskraft runt om i världen. För att ständigt kunna reproducera sitt kapital tvingas borgarklassen att dels suga ut redan befintliga marknader på effektivare sätt och dels att ständigt slå sig in på nya marknader. Världssystemteorier som arbetats fram av exempelvis Wallerstein bygger också på ungefär samma grund. USA som är den stora ledande kapitalistiska staten, anföll Irak för att de var intresserade av att dels garantera tillförseln av olja men även av andra orsaker (Malm 2004 s. 338).

4.2.1 Imperialismen som kapitalismens högsta stadium

Mitt under brinnande världskrig efter den andra internationals svek, publicerade Lenin skriften "Imperialismen som kapitalismens högsta stadium". Där slog han fast att det var på grund av imperialismen som de ledande Europeiska staterna startade världskriget. Kriget var bara ett omfördelningskrig mellan tjuvar. Ett omfördelningskrig därför att de kapitalistiska länderna hade expanderat till en gräns då det inte fanns mer att dela mellan sig, nu var de tvungna till att slåss om kolonierna sinsemellan. Lenin sammanfattade sin teori i fem punkter:

1. Koncentrationen av produktion och kapital har uppnått ett så högt utvecklingsstadium att den skapat monopol som spelar en avgörande roll i det ekonomiska livet.
2. Bankkapitalet har smält samman med industrikapitalet och en finansoligarki uppkommit på grundval av detta 'finanskapital'.
3. Kapitalexporten, till åtskillnad från varuexporten, erhåller synnerlig betydelse.
4. Det bildas internationella monopolistiska kapitalförbund, vilka delar världen mellan sig.
5. Jordens territoriella uppdelning mellan de kapitalistiska stormakterna är avslutad." (Lenin 1969 s. 127)

Anledningen till imperialismen fanns i kapitalackumulationen och att kapitalismen i Västeuropa hade övergått från fri konkurrens till

monopolkapitalism. En monopolkapitalism som hade sin utgångspunkt i de europeiska nationalstaterna. Nationalstater som skyddade sina företagsmonopol med tullar mot varandra, vilket tvingade kapitalet att söka sig till nya marknader utanför Europa, marknader man under första världskriget ägnade sig åt att slåss om. Detta är den interimperialistiska konkurrensen, de kapitalistiska ländernas bourgeoisie bekämpar inte bara arbetarklassen, de slåss även sinsemellan. Monopolkapitalismen och den internationella konkurrensen tvingade kapitalet att expandera dit det fanns nya oexploaterade råvarukällor, investeringsobjekt och marknader (Kemp 1972 s. 95). Imperialismen var en naturlig utvecklingsfas av kapitalismen. Uppstickande ekonomier som den tyska och den italienska var tvingade till att utmana framför allt Storbritannien om den militära kontrollen i världen. Denna nya fas som Lenin ansåg sig ha sett var enligt hans modell kapitalismens högsta utvecklingsstadium, efter imperialismen kunde enbart socialism följa (Malm 2004 s. 71-72).

4.2.2 Luxemburg

Rosa Luxemburg upptäckte ett problem i Marx ekonomiska teori och skrev en väldigt omfattande bok om imperialism flera år före Lenin där hon tog tillvara på problemet med kapitalackumuleringen och boken hette just "Kapitalets ackumulering". För Rosa Luxemburg är imperialismen ett politiskt uttryck för kapitalets konkurrens om det som finns kvar av den ickekapitalistiska omgivningen. Det är den omgivningen som kapitalismen måste expandera mot för att garantera att kapitalackumuleringen kan hållas vid liv. Kapitalackumuleringen kan inte fortgå i ett stängt kapitalistiskt system. Kapitalet behöver ickekapitalistiska områden att expandera mot. Detta innebär att kapitalismen skulle bryta samman, den skulle inte kunna fortsätta existera som ett ekonomiskt system när denna expansion inte längre var möjlig. När den omgivningen minskar ökar imperialismens laglöshet och våld både i form av angrepp på periferin och i form av allvarligare konflikter mellan de konkurrerande kapitalistiska länderna (Kemp 1972 s. 77).

4.2.3 Världssystemteori

Världssystemteorierna förknippas framför allt med Immanuel Wallerstein men har bland annat sitt ursprung i Lenins syn på världen. Lenin pekade på att ett antal kärnländer lade under sig stora delar av världen och genom hård kontroll plundrade dessa på tillgångar. Kapitalismen är det första universella produktionssättet. Det skapade också ett problem för arbetarklassen då det kunde bli så att kärnländernas arbetarklass kunde köpas för en del av den rikedom som bourgeoisien roffade åt sig i periferin (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 206).

Wallerstein utvecklade och kompletterade världssystemteorin, han pekar på att det under femtonhundratalet uppstod en världsekonomi. Den gamla imperialismen

som fanns under Lenins tid bestod i huvudsak av imperier eller stater som handfast plundrade periferins länder med militärmakt om så behövdes. Imperiernas efterträdare blev världsekonomin, den globala kapitalismen. Företagen i de kapitalistiska staterna i centrum är beroende av billiga råvaror som produceras i världens utvecklingsländer och som fraktas till de rika länderna där de förädlas. Denna ekonomiska uppdelning får på många sätt samma konsekvenser som den gamla imperialismen, men den sker med en marknad och inte med militärmakt. Kapitalismen möjliggör exploatering utan fysiskt våld, länderna i Centrum suger ut de redan fattiga länderna i periferin. Länderna i periferin är fattiga på grund av att blir utsugna av de rika länderna i centrum (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 206-207).

Globaliseringen som gör att de enskilda staterna inte är grunden för ekonomin minskar den mellanstatliga konkurrensen i centrum och ger de utvecklade staterna en anledning att samarbeta mot problem i periferin. Wallerstein lägger till ytterligare en ekonomisk zon semiperiferin, denna har något av en mellanställning mellan centrum och periferi och gör så att systemet fungerar ännu bättre. Semiperiferin kan hålla nere lönerna i Centrum och ta över industrier från centrum som inte längre ger vinst där, den stabiliserar även världssystemet i sin helhet och hjälper centrum att flytta över resurser och rikedomar från periferin till centrum. Den yttersta orsaken till denna uppdelning av världen är enligt Wallerstein kapitalackumuleringen, kapitalismen måste ständigt expandera både inåt och utåt för att överleva (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 206).

4.2.4 Lenins teorier i modern tappning

Lenins teorier stod kvar som bergfasta sanningar hos de marxistiska grupperingarna i världen under mycket lång tid. I och med Sovjetunionens hårda kontroll förvandlades Lenins teori till en förstenad dogm som inte kunde ändras förutom när det gällde att ge sovjetledarnas handlingar legitimitet och för att tillgodose deras målsättningar. Men teorierna har ändå överlevt Stalins begränsningar och används än idag. En del personer som till exempel engelsmännen Alex Callinicos och Chris Harman menar att Lenins imperialismteori har fått förnyad aktualitet efter 1989. De ser tiden efter andra världskriget som en period då de kapitalistiska staterna tvingades att frångå sin normala konkurrens inbördes, för att istället förenas mot en gemensam fiende nämligen Sovjetunionen. Alla potentiella konkurrenter till USA som till exempel Japan och Västtyskland, fogade sig och rätade in sig i ledet bakom USA. När sedan Sovjet föll blossade den interimperialistiska rivaliteten upp igen mellan de kapitalistiska staterna och Lenins teorier skulle därmed åter bli aktuella. Latenta motsättningar kom upp till ytan, ungefär som i Bosnien där latent etniska konflikter kunde komma upp till ytan efter diktaturens fall. Callinicos hävdar att den interimperialistiska konkurrensen återupptogs 1989 och att vi sedan dess lever i en tid av "växande konflikter mellan de västerländska kapitalistmakterna" (Malm 2004 s. 78). De kapitalistiska staterna har än så länge inte legat i krig med

varandra efter 1989, men han påstår att tillexempel i det första Gulfkriget så slogs USA inte först och främst mot Irak utan mot Tyskland och Japan. De imperialistiska krigen har flyttats ut till ställföreträdande territorier ute i periferin.

”I stället för att busarna i sjätte klass ger sig på varandra visar den för tillfället starkaste vem som bestämmer genom att ordentligt spöa upp en liten förstaklassare framför ögonen på de andra: Håll er på mattan! Slagsmålets verkliga orsaker står att finna i kampen mellan de mäktiga.” (Malm 2004 s. 78)

Natos inblandning i Kosovo kan vara ett bra exempel på en sådan företeelse, då ett par västmakter med USA i spetsen spöar upp en nära allierad till Ryssland. Motivet från väst var att visa på sin egen makt och på att ryssarna inte längre hade förmåga att göra någonting åt saken.

En beskrivning som ovan skulle även kunna passa in på det senaste Irakkriget då franskt och tyskt kapital hade förmånliga oljeavtal med Irak. Samma irakiska olja som USA är beroende av. Alex Callinicos och Chris Harman menar att Irakkriget först och främst är ett sätt för USA att slå mot just andra tänkbara konkurrenter. De kapitalistiska makternas intressen kolliderar allt oftare och den logiska fortsättningen på det är enligt Harman att det tillslut kommer att leda till en direkt militär konfrontation (Malm 2004 s. 78).

En annan person som utgår från Lenin är David Harvey, han intresserar sig inte så mycket för USA:s kamp mot EU eller Japan utan mot uppstickaren Kina. Han pekar på att USA är beroende av att utländskt överskottskapital fyller ut den amerikanska ekonomin. När Kina dyker upp som ett intressant investeringsland flyttas bland annat tyskt och japanskt kapital från USA till Kina i en för USA oroväckande utsträckning. För att kunna kontrollera Kinas oerhörda tillväxt och därmed hålla kvar USA som det huvudsakliga valet för en utländsk investerare så vill USA lägga beslag på kontrollen över världens oljetillgångar. I och med att Kinas industriella utveckling är beroende av olja i minst lika hög grad som den amerikanska så kan USA styra den kinesiska ekonomins utveckling i stor utsträckning om man ligger och håller på det trumfkort som oljetillgångarna utgör i världsekonomin (Malm 2004 s. 79).

En grundläggande förutsättning för imperialism som Lenin pekar på i ”Imperialismen som kapitalismens högsta stadium” är som vi tidigare gått igenom monopolkapitalismen. En tydlig trend de senaste två decennierna är faktiskt att många företagsgrenar går mot allt större och allt färre aktörer. Marknaderna domineras i mycket stor utsträckning av gigantiska företagssammanslagningar i vitt skilda branscher. Det monopolkapital som finns idag skiljer sig kanske en del från det som fanns under början av förra seklet och framförallt har företagen inte så stor förankring i någon specifikt stat.

4.2.5 Gramscis hegemoni

Italienaren Antonio Gramscis tankar om hegemonibegreppet går i huvudsak ut på att skapa en förståelse för hur de härskande klasserna kan reproducera sin privilegierade ställning. Det tillstånd som gör att den härskande klassens moraliska, politiska och kulturella värderingar även blir det övriga samhällets värderingar trots att resten av samhället förlorar på det, det är det som Gramsci försöker att förklara med hegemonimodell (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 210). Hegemonibegreppet kan även användas för att förklara världsordningens struktur och hur olika stater agerar. Teorier skapas alltid för att gynna någon och någons intresse (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 211).

USA har sedan andra världskrigets slut allt mer framstått som en hegemonisk makt och efter Sovjetunionens fall i början på 90-talet så har USA fått en överlägsen dominans. USA är den interna hegemon i sammanslutningen av kapitaliststater som tar på sig rollen att utföra det som gruppen har ett gemensamt intresse av att få utfört. USA handlar inte alltid efter hela gruppens intresse utan pendlar mellan allmänintresset och egenintresset, men utan att rubba det allra mest fundamentala allmänintresset, kapitalackumulationen. De motsättningar som ändå finns i gruppen löser man i sammanträdesrummet och inte med vapen i hand (Hobden - Wyn Jones 2001 s. 129-135).

4.3 Kapitalackumulation

Den grundläggande orsaken till imperialism och de kapitalistiska staternas expansion är enligt marxismen behovet av att utöka kapitalistklassens kapital. Det är ett grundläggande problem inom den kapitalistiska ekonomin och en av dess stora inneboende ekonomiska motsättning. När en kapitalist investerar sina pengar i till exempel en fabrik så är målet att få ut mer pengar när produktionskedjan är slut än de han satsade. Detta överskott får han genom att arbetarna är tvingade att jobba mot en lön som motsvarar ett lägre värde än värdet på det som arbetarna skapar. Detta överskott eller mervärde går dels till att återinvestera i fabriken och även vilket är viktigast, direkt ner i kapitalistens ficka i form av en profit. Det är denna profit som är drivkraften i det kapitalistiska systemet och den återinvestering som kapitalisten gör i fabriken är till för att garantera och expandera framtida profiter. Det är i denna process som Rosa Luxemburg pekade ut ett avgörande problem. För att kapitalisten ska kunna realisera värdet av det som produceras så måste det finnas en efterfrågan. En motsättning uppstår i och med att de tänkta konsumenterna inte kan ha för låga löner samtidigt som mervärdet blir mindre om kapitalisten ska betala en högre lön till arbetarna. Detta tvingar ut borgarklassen att leta efter billigare råvaror och även billigare

arbetskraft, man måste hela tiden expandera inåt och utåt (Malm 2004 s. 251-252).

Den avgörande faktorn för kapitalismens behov av expansion och i förlängningen det som kommer att leda fram till dess undergång, nämligen profitkvotens tendens till fall. Arbete är den enda källan till skapandet av värde och då i förlängningen vinst/profit. Om man ersätter arbetare med maskiner, så uppnår visserligen de första som investerar i bättre maskiner en temporärt större vinst (extraprofit). Men i slutändan sjunker profiten för alla kapitalister. Konkurrensen tvingar alla kapitalister att göra samma investeringar och då finns det färre arbetare kvar att utvinna vinst från. Men det finns faktorer som kan motverka profitkvotens fallande tendens och det är bland annat att man sänker lönerna och därmed ökar exploateringsgraden, att man får tag på billigare konstant kapital det vill säga råvaror och maskiner, utrikeshandel och krig (ekhist.umu.se). I krig är alltid efterfrågan på vapen mycket stor vilket är bra för avkastningen.

4.3.1 Det svarta guldet

Invånarna i EU, USA och Japan utgör tillsammans 13 procent av världsbefolkningen men de står för mer än hälften av världens oljeförbrukning. Till det kan man lägga att en stor del av den oljekonsumtion som tredje världen står för går åt till produktionen av varor och vinster som sedan skeppas till väst (Knorring von 2003 s. 9). Oljan är en ändlig resurs men den riskerar inte att ta slut så som många har hävdad. Däremot kommer produktionen att nå sin kulmen inom en inte allt för avlägsen framtid. Oljeutvinningen kommer att nå Hubberts kulmen, det vill säga att när oljefälten är till hälften tömda kommer utvinningstakten ohjälpligt att sjunka. Oljan blir svårare och svårare att komma åt eftersom att den bara till en början ligger precis under marken och flyter och är lätt att utvinna, när hälften av oljan är utvunnen börjar svårigheterna, då är oljan i mer och mer fast form och dyr att utvinna. USA:s produktion hade redan 1970 nått kulmen, Ryssland har nått den och likaså Venezuela, Kinas oljeproduktion har också nått Hubberts kulmen. Det är bara i mellanöstern som man fortfarande kan utvinna stora mängder olja som inte ständigt blir dyrare och dyrare. Den Saudiska och Irakiska oljeproduktionen kommer i framtiden att bli än viktigare för världsekonomin samtidigt som den redan idag utgör en tredjedel av oljeproduktionen. De flesta experterna tror att världens oljeproduktion kommer att nå Hubberts kulmen någon gång mellan 2006 och 2020 (Malm 2004 s. 303).

4.4 Tänkbar marxistisk förklaring till det senaste Irakkriget

Kapitalackumulationen är den viktigaste orsaken till att centrums avancerade kapitaliststater ger sig ut på rövarstråt bland periferins länder. Den kapitalistiska

ekonomin är beroende av att det flödar in råvaror till centrum och den viktigaste råvaran idag är olja. På grund av globaliseringen så är vår ekonomi i än större grad beroende av olja då långa transporter är en förutsättning för den internationaliserade ekonomin. Saddam Hussein har aldrig varit något militärt hot mot USA, men han har genom att han har suttit på en av världens största oljekällor varit ett hot mot den amerikanska ekonomin (även andra kapitaliststaters ekonomi) då han kunde hota med att dra åt oljetillförseln. En så för världsekonomin viktig råvara bör enligt USA och dess allierade inte vara i händerna på en så opålitlig politiker. Efter att ha rustat ner under det tidiga nittiotalet så har USA sen 1999 rustat upp sin krigsmakt med en väldig fart och år 2002 var de amerikanska försvarsutgifterna nästan hälften av världens samlade militära utgifter (Malm 2004 s. 145). En sådan överlägsen krigsapparat har nog aldrig existerat tidigare i historien. Detta kan visa på att Lenins interimperialistiska konkurrens delvis är satt ur spel, tänkbara ekonomiska medtävlare till USA såsom Tyskland och Japan har inte gjort någonting för att utmana USA:s militära dominans. Tvärtom så har de andra avancerade kapitaliststaterna kunnat rusta ner sin militära kapacitet. USA har blivit den hegemon som fått till uppgift att slåss för hela gruppens intresse. Anledningen till att de andra avancerade kapitaliststaterna inte mangrant ställde sig bakom USA:s angrepp på Irak, berodde dels på att länderna inte för tillfället hade ett så starkt intresse av ett krig som USA. Men framförallt berodde deras motstånd på de breda folklagens motstånd mot kriget. I den hegemoniska strukturen är det en grupp stater som håller samman för att nå gemensamma intressen, men det är gemensamma intressen för ländernas härskande klasser inte för huvuddelen av dess befolkning. Här framträder den absoluta kärnan i marxismen det vill säga kampen mellan två oförsonliga klasser. Den politik som de kapitalistiska länderna för är i stor utsträckning en återspeglning av de nationella maktförhållandena mellan de kämpande klasserna, massornas motstånd mot Irakkriget var huvudorsaken till att länder som till exempel Frankrike och Tyskland var motståndare till kriget. En påtagligt stor spricka i alliansen hade uppkommit men den var inte så djup att den splittrade alliansen då deras gemensamma intressen långt överträffade deras motsättningar. Trots både Tysklands och Frankrikes till synes hårda antikrigsretorik lät Tyskland USA använda militärbaser i landet och i Frankrike lät man det amerikanska flygvapnet använda franskt luftrum (Malm 2004 s. 153). Redan 1973 utarbetade man i Pentagon långtgående planer på att invadera mellanöstern, då på grund av arabvärldens oljeembargo. Det som hindrade en invasion då var framför allt Vietnamkriget, den panarabiska nationalismen och hotet från Sovjetunionen. När sedan kallakriget avtog kunde USA omdirigera en mängd soldater från Västeuropa till mellanöstern och när Saddam Hussein anföll Kuwait fick man en bra anledning att få ingripa militärt i området (Malm 2004 s. 340-341). Amerikanska trupper placerades bland annat i Saudi-Arabien, Qatar och Kuwait.

Aldrig tidigare har USA styrts av personer med en så stark koppling till olika företag så som under Bush den yngre. Det är framför allt representanter från krigsindustrin och oljeindustrin som tagit plats i den amerikanska regeringen

(Malm 2004 s. 317). Storföretagen tjänar miljarder på krigen i Afghanistan och Irak samtidigt ger de republikanerna och Bush miljard stöd i kampanjbidrag i gengäld. Flera regeringsledamöter är eller har varit engagerade i dessa företag. När de avslutar sitt politiska uppdrag tar de på sig rollen igen som företagare och får automatiskt staten, läs framförallt försvarsdepartementet som storkund. Denna svängdörrens politik med dubbla roller är olyckligt för amerikansk politik och visar vilken makt kapitalet har och vilka konsekvenser det får även i internationell politik (Dokument utifrån 2004). Borgarklassen har traditionellt sett haft en mycket gynnsam position i USA och det är en av orsakerna varför landet framstår som en självklar hegemon bland de avancerade kapitaliststaterna. Efter den elfte september så har dessa krafter fått ett gyllene tillfälle att få igenom sin dagordning. Flygplanen som terroristerna hade kapat kom som en skänk från ovan för hökarna i den amerikanska administrationen och regeringen hade nu fått en utmärkt dimridå att gömma de kommande krigens verkliga orsaker bakom. Man kunde till och med kosta på sig att låta argumentationen för kriget braka samman när lögnerna uppenbarade sig. Att det gick vägen berodde på enligt en marxistisk analys att borgarklassen i landet var mycket starkare än arbetarklassen. I Storbritannien där arbetarklassen försvagats under Thatcher gick det också bra för borgarklassen att genomdriva sina mål även om det var på vippen att det folkliga motståndet satte käppar i hjulet för operationen. Men i Tyskland, Frankrike, Sverige och så vidare kunde inte regeringarna ta ut svängarna på samma sätt. USA har fått möjligheten att sätta handen på oljekranen i Irak, därmed har man garanterat hela världens kapitaliststater ytterligare ett antal år av billig olja. Genom att kunna exploatera Iraks oljekällor fullt ut så kan USA skjuta upp en annalkande global oljekris med ett par år. En oljekris som troligtvis kommer att slå hårt mot världsekonomin om man inte kan komma på ett sätt att slippa vara beroende av ständigt ökade oljeleveranser till en låg kostnad. Dick Cheney sammanfattar oljans betydelse för världen på ett bra sätt:

”Oljan är unik i att den är så strategisk till sin natur. Vi talar inte om tvål eller fritidskläder. Energin är verkligen fundamental i världsekonomin.” (Malm 204 s. 318)

Även om den interimperialistiska konkurrensen helt eller delvis är satt ur spel på grund av globaliseringen så är det inte omöjligt att den kan väckas till liv inom en överskådlig framtid. Att de imperialistiska länderna skulle mötas i en storskalig konfrontation är väl knappast troligt med tanke på vad det finns för vapen. Men det är fullt möjligt att kriget förs i periferin med inhemska arméer som likt kalla kriget finansieras av olika parter. Det man kommer att slåss om kommer att vara precis som idag naturresurser som olja eller mineralfyndigheter, en ful kamp som kommer att kläs i ett hölje av lögn och fina moraliska floskler.

5 Slutsatser

5.1 Sammanfattning

Vi har kommit fram till att båda teorierna har sina förtjänster när det gäller att förklara vårt specifika fall, kriget i Irak. Teoriernas förklarings sätt är ganska snarlika och kan komplettera varandra. En uppenbar skillnad är att ekonomin är den mest centrala orsaken till konflikt i marxismen medan den är ett sätt att nå militär styrka i realismen, realismen ser ekonomin som ett medel, marxismen ser den som ett mål. Realismen ser ekonomin som ett medel att säkra statens överlevnad, marxismen ser statens existens som ett medel för att säkra ekonomin. Skillnaderna mellan teorierna ligger i analysnivån av staten. Staten uppfattas som ett redskap av Marxismen och klassmotsättningars betydelse inom staten ges stor dignitet i den marxistiska analysen. Realismen fokuserar på staten i sig som aktör och den relativa makten som staten innehar i förhållande till övriga stater. Dessa teorier motsätter inte varandras existens utan snarare kan de komplettera varandra. Exempelvis kompletterar, marxistisk teori, realismteorin genom att explicit förklara själva resurskoncentrationen som ett delmål för realismen och som enligt den realistiska teorin hjälper staten att klara av sitt huvudmål som är överlevnad i en anarkisk värld av oberoende stater. Likadant kan realismen komplettera marxismen genom att traditionellt ha en god förståelse för staters relation till varandra och därmed kunna tillföra kunskap till bland annat Lenins interimperialistiska konkurrensmodell.

Kapprustning i världen vid dagens tidpunkt visar att realism som teori har stora förtjänster i att förklara varför nya fiender uppstår samt hur den kan förklara uppkomst av krig som Irakkriget. Irakkriget kan ses som en del av en styrkedemonstration i samband med en allmän upprustning i världen. Försvarsanslagen i USA har ökat åtskilligt sedan år 1999. Sedan år 2001 har de ökat med ytterligare drygt 10 % för att motsvara en andel av världens försvarsutgifter som motsvarar den högsta nivån sedan krigets dagar. Inte enbart 11/9 kan alltså förklara ökade satsningar på försvaret, men det faktum att en ny säkerhetsdoktrin växt fram efter detta datum i USA, som nu anser sig ha rätten att slå till varhelst i världen i förebyggande syfte, ger teorin realism stor relevans. I att förklara varför Irakkriget skedde vid tidpunkten våren 2003 kan realismens teori alltså med fördel användas.

Det finns som vi sett ovan en mycket stor spridning när det gäller marxistiska förklaringsmodeller av den internationella politiken. Längre har Lenins teori fått stå oemotsagd i marxistiska kretsar på grund av Sovjets kontroll. Lenins teorier om interimperialistisk konkurrens påminner i stor utsträckning om det som realister lyfter fram, staterna är viktiga aktörer även om Lenin identifierar

klassmotsättningarna som den viktigaste faktorn så finns det ändå betydande likheter. Det som är kärnan i den marxistiska analysen i detta arbete om Irakkriget är att USA är ute efter olja. Men inte olja som enbart ska vara till för den amerikanska marknaden utan olja som ska gynna den samlade gruppen av kapitaliststater. USA slåss för hela gruppens intressen i Irak, det vill säga att underlätta kapitalackumuleringen i centrum genom att tillgodose den med livsnödvändig olja.

Oljan är en naturresurs som blir av betydelse både för ett realistiskt som ett marxistiskt perspektiv. Oljan är en resurs som de rika industriländerna i världen vill åt för att försäkra sig om att också fortsättningsvis vara ekonomiskt överlägsna, som enligt Marxism är det yttersta målet; genom att utnyttja sin ekonomiska överhet och på så vis öka sitt överskott/tillväxten ytterligare. Enligt realismen blir oljan en av många capabiliteter för att försäkra sig om att öka sin relativa makt. Då oljan ger ekonomiska fördelar ökar statens resurser och därmed ökar det statens makt när de ekonomiska resurserna kan omvandlas till militära resurser och på så vis kan staten öka sin säkerhet och nå målet överlevnad.

Avslutningsvis är det rimligt att dra slutsatsen att båda teorierna har olika förtjänster att förklara anfallskrig av den typen som Irakkriget utgör, beroende på vad man lägger fokus på i analysen. Olika perspektiv ger något olika verklighetsbeskrivningar men realism och marxism ligger som påpekats nära varandra och kompletterar därför varandra väl.

Referensförteckning

Blix, Hans, 2004. *Avväpna Irak*. Uddevalla: Bonnier Fakta

Bring, Ove – Broström, Per, 2004. ”Kriget och folkrätten: från Hugo Grotius till George Bush”, s. 121-142 i Anderberg, Bengt – Cedergren, Anders - Ring, Stefan - Ångström, Jan (red.) *Irakkriget- perspektiv på politik och krigföring*. Vällingby: Försvarshögskolan

Buhsadministrationen, 2003.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020920-6.html>. 20/12-04.

Dunne, Tim – Schmidt, C Brian, 2001 “Realism”, s. 141-160 i Baylis, John-Smith, Steve (red.) *The globalization of World Politics*. Uppl. 2. New York: Oxford University Press.

Dokument utifrån, 2004. SVT 18/10-04

ekhist.umu.se.<http://www.ekhist.umu.se/utbildning/A-kurs/Teorier%20om%20globalisering.pdf>. 15 december 2004.

Hallenberg, Jan, 2004. ”Vilka mål ville Bushadministrationen uppnå med att invadera Irak?”, s. 9-21 i Anderberg, Bengt – Cedergren, Anders - Ring, Stefan - Ångström, Jan (red.) *Irakkriget- perspektiv på politik och krigföring*. Vällingby: Försvarshögskolan

Hobden, Stephen – Wyn Jones, Richard, 2001. “Marxist theories of International Relations”, s. 200-223 i Baylis, John – Smith, Steve (red.) *The globalization of World Politics*. Uppl. 2. New York: Oxford University Press.

Kemp, Tom, 1972. *Teorier om imperialismen*, Ystad: Rabén & Sjögren.

Knorring von, Mikael, 2003. *Operation ökenolja. Historien bakom USA:s krig i Irak*, Linköping: Nixon.

Lamy, L Steven, 2001 ”Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism”, s. 182-199 i Baylis, John - Smith, Steve (red.) *The globalization of World Politics*. Uppl. 2. New York: Oxford University Press.

Lenin, Vladimir, 1969. *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium*, Kristianstad: Bo Cavefors Bokförlag.

Lenin, Vladimir, 1983. *Staten och revolutionen*, Göteborg: Proletärkultur.

Malm, Andreas, 2004. *När kapitalet tar till vapen. Om imperialism i vår tid*, Avesta: Agora förlag.

Marx, Karl – Engels, Friedrich, 1977. *Det kommunistiska manifestet*, Stockholm: Tidens förlag.

Mearsheimer, John J, 2001. *The tragedy of great power politics*, New York: W.W. Norton & Company

Pitt, Rivers William – Ritter, Scott, 2002. *Krig mot Irak- Vad Bush och vita huset inte vill att du ska veta*. Avesta: Leopard Förlag

Studier för socialism - Marxismen, 1986. Oskarshamn: SSU

Svenska Freds, 9/1 2005 www.svenskafreds.se. 9 januari 2005.

Yoo John, 2003."International law and war in Iraq", vol 97, no 3, s. 563-576., *American journal of international law*: American Society of International Law. <http://links.jstor.org/sici=002-9300%28200307%2997%3A3%3c563%3AILATWI%3E2.0.CO%3B2-4>. 5 januari 2005

Woodward, Bob, 2004. *Plan of Attack*. Great Britain: Simon & Schuster

Woodward, Bob, 2003. *Bush at war*. London: Pocket books